

ВЪВЕДЕНИЕ

I.

Настоящият труд е поредният том от четиритомната поредица, посветена на теорията и методологията на проектиране на целесъобразно (от икономическа, социална и екологична гледна точка), конкурентоспособно функциониране и на развитието на икономическите системи.

Първият том е посветен на принципиалните въпроси на теорията на проектирането на развитието и функционирането на икономическите системи.

Вторият том е за специфицирането на теорията и методологията на проектирането към анатомията и физиологията на националните икономически системи.

Настоящият трети том разглежда специфицирането на теорията и методологията на проектирането към анатомията и физиологията на икономическата система на компаниите.

Четвъртият том е посветен на специфицирането на теорията и методологията на проектирането към анатомията и физиологията на регионалните икономически системи. Става дума както за специфицирането на теорията и методологията към съдържанието на регионалните икономически системи в пределите на дадена държавна територия, така и за специфицирането на принципиалната теория и методология на проектирането към регионалните интернационални икономически системи.

II.

Авторът смята за важно и полезно да сподели с читателите историята на настоящия труд. Според Томас Кун обучаваните биват "ограввани", когато на тях не им се разкрива "кухнята на създаване" на определен вид знание, явяващо се съдържание на един учебник, или по-общо – на даден научен труд. А според Кун, за обучаваните това е толкова важно, колкото е важно и самото съдържание на източниците, по които се води обучението. А именно – "кухнята на създаването" на определен вид знания разкрива през какви трудности е преминал авторът, какви съмнения е трябвало да преодолява, каква вътрешна борба е водил със себе си, със собствените си представи и съмнения, със становищата на различни школи и концепции.

Началото на работата по настоящия труд е поставено през първите години след раздялата с тоталитарната система на управление на икономиката и обществото. Във връзка с реструктурирането на обучението в УНСС, целящо неговото освобождаване от капана на догматизма и заедно с това неговото хармонизиране с авангардния световен опит, при една от стъпките, свързани с усъвършенстването

на обучението и по-точно – с разработката на нови учебни планове и учебни програми, е взето решение да се чете курс по "Стратегическо фирмено планиране". На автора е възложена задачата да проучи водещия опит в света, да подготви учебна програма по курса и да започне неговото преподаване. Три поредни години авторът тества и внася съответни промени в преподаването на знанията по разработаната от него и приета от катедрения съвет програма за курса.

През учебната 1995 – 1996 г. авторът организира запис на неговите лекции, осъществен с всеотдайния труд на Ивайло Тихолов, Даниела Чонкова и Росен Димитров. Разпечатката на записа е предоставена на кръг от колеги, за тяхното становище за качеството на преподаването по този курс. Положителните отзиви за лекциите и за разпечатания текст са аргументът, който стимулира автора да обещае във въведението на курса по прогнозиране и планиране функционирането и развитието на икономическите системи, че след неговото публикуване ще бъде издаден том за стратегическото планиране във фирмите. Прекомерната натовареност на автора обаче не позволява да бъде изпълнено поетото от него обещание към читателите.

През 2003 – 2004 г. се открива известна възможност за изпълнение на обещанието. На автора е възложено да изнесе лекции по стратегическо фирмено планиране пред първите магистри от специалността "Планиране". В студентската група на магистрите се оказват четирима студенти, с които авторът е работил преди това по три дисциплини: "Прогнозиране и планиране развитието и функционирането на икономическите системи"; "Национално планиране" и "Национална структурна политика". Тези четирима кандидат-магистри (Диана Генкова, Николай Дончев, Христо Иванов и Калин Крумов) приемат да стенографираат лекциите на автора и да ги въведат на електронен носител. Така през 2004 г. се появяват записките на лекциите на автора по стратегическо фирмено планиране. Тези записки са предоставени в интернет и вече над 10 години се препоръчват и използват от студентите, обучаващи се в УНСС и в други университети. Но и тази втора стъпка към създаване на учебник по стратегическо фирмено планиране не бе оползотворена.

И главната причина за това са резултатите от продължаващата проучвателна дейност на автора върху еволюцията на проектирането на бизнес дейността на компаниите. В резултат от тези проучвания се очертава своеобразна щафета на преход от една към друга система на проектиране и управление на бизнеса на компанията. Тази щафета се оценява от автора като безкрайно поучителна и полезна за формиране на висок професионализъм в проектирането, организацията и осъществяването на конкурентен бизнес.

Кое прави тази щафета на прехода от една към друга система на проектиране, организация и осъществяване на конкурентоспособен бизнес безкрайно полезна за управлението на компанията? От една страна, това са самата щафета, основните пунктове, през които преминава еволюцията, от друга страна, това е начинът на преход в хода на щафетата от една към друга система на проектиране и управление. Оказва се, че всяка от системите, участващи в тази щафета, се появява на сцената

поради неспособността на предходната система да обезпечава ефективно конкурентоспособно развитие. От друга страна, всяка новопоявила се система в тази щафета сама подготвя собственото си слизване от сцената. Появата и слизането от сцената на една управленска система на бизнеса на компанията по различен начин измества и унаследява предходната система и по различен начин преживява собственото си отгласкване от сцената и бъдещата ѝ съдба.

След дългия период на служба на простата управленска система на бизнеса – управление чрез инструкции, писани технологии и контрол – нейното отстраняване от сцената е станало в буквалния смисъл на думата. Историческата справка показва, че тя по никакъв начин не присъства в системата, която я е изгласкала и заменила. При следващата система – разработка на текущи бюджети – и особено на бюджети на капиталните вложения, слизането от сцената не става в буквалния смисъл на думата. Разработката на едните и на другите бюджети присъства в следващите системи на проектиране и управление на бизнеса на компанията под различна форма. Този процес на замяна на една система с друга се развива в посока на интегриране на една по-висока степен на изгласканата система с новопоявяващата се система.

В резултат от това надстрояване на всяка следваща система се осъществява обективният процес на развитие както на обекта, така и на системата на неговото управление. Казано по друг начин, осъществява се развитие както на управляваната система, така и на управляващата система. В тази щафета (изключително богата по съдържани) изрично следва да бъдат маркирани две важни неща. Става дума и за взаимоотношението стратегическо – тактическо – оперативно проектиране и управление на бизнес дейността на компанията, и за обособяването на два рода системи на проектиране и управление на бизнеса на компанията – на системи, чрез които се подготвя, организира и провежда настъплението на компаниите на бизнес полето (т.е. на системи, чрез които се реализира агресивността на компаниите на бизнес полето), и системи, чрез които компаниите се отбраняват и предпазват от агресията на бизнес полето.

В крайна сметка авторът осъзна, че фокусирането на вниманието само върху стратегическото проектиране и управление на бизнеса на компанията е неправомерно и не работи за каузата на формиране на висок професионализъм в обучаваните. Въз основа на изучаването на еволюцията (т.е. на щафетата на управленските системи) авторът се убеди в голямата полза от познаването на тази щафета, което познаване ще предпазва управляващите от изненадите, които ще им поднася собственото развитие на техните компании. Това познаване ще позволява на мениджърския състав отрано (т.е. отнапред) да се подготвя за неизбежните промени в проектирането и управлението на бизнеса.

Осъзнаването от автора на огромното значение на въпросната щафета за формирането на висок професионализъм в управленския състав на една компания, го довежда до важно решение. А именно – да се откаже от първоначалната идея за написване на научен труд само върху стратегическото проектиране и да разработи

теорията и методологията на проектирането на бизнес дейността на компанията във всичките му форми на проявление в рамките на системната връзка и зависимост между съответните форми.

Оказва се, че материята по планиране на дейността на компаниите е необозрима и че авторът не е удовлетворен от варианта за научен труд от 2004 г. Той продължава своите проучвания и едва към края на 2014 г. решава, че е достигнато необходимото ниво на знания (като дълбочина и обхват), което може да бъде предоставено на читателя в самостоятелно издадена книга.

Както се вижда от историческата справка, твърде дълъг и труден е изследователският процес, без който не може да бъде създаден сериозен научен труд, сериозно помагало за обучение на студентската и специализираната извънстудентска аудитория. Авторът се чувства задължен да благодари за безкористната помощ на студентите, осъществили и първия запис на лекциите от 1996 г. (Ивайло Тихолов, Даниела Чонкова и Росен Димитров), и на студентите, стенографирали, въвели на електронен носител и разпечатали лекциите от 2004 г. – Диана Генкова, Николай Дончев, Христо Иванов и Калин Крумов.

Авторът на настоящия труд изказва своята благодарност и признателност към докторант Сабрина Калинкова за нейната всеотдайност в техническата помощ по набирането на текста на този том. Без тази всеотдайна, безкористна помощ трудно биха могли да се изпълнят такава амбициозни задачи, каквито са подготовката и издаването на въпросния труд.

III.

За разлика от проектирането на развитието и функционирането на националните икономически системи, където съществуват две представи за потребността от него – според едната представа то е обективно необходимо, а според другата – противоестествено и опасно за проектирането на икономиката на компаниите – за проектирането на бизнес дейността на компаниите съществува пълно единодушие относно неговата необходимост. В т.нар. социалистически период проектирането на икономическите системи се свързваше главно с националното планиране, което изчерпваше без остатък съдържателната страна на проектирането изобщо и лишаваше от съдържателност процеса на проектиране в компаниите – предприятия и държавни стопански обединения (ДСО). Всичко съдържателно относно проектирането на равнище предприятие и ДСО бе монополизирано от държавата. С директивните държавни планове се определяха и целите (какво да се произвежда, за кого да се произвежда и как да се произвежда) и начинът за постигане на тези цели (т.е. ресурсното осигуряване на дейността на предприятието).

Иначе казано, държавата определяше на предприятията и ДСО-тата от кого да закупуват материалите, суровините и енергията, на кого да продават произведените стоки и услуги. Нещо повече, на предприятията се определяха и цените, по които

ще купуват материалите, суровините и енергията, и цените, по които ще продават произведената от тях продукция. За предприятията оставаше само техническата страна на оперативното проектиране и диспечирание на производствено-стопанската им дейност. Тази практика от социалистическия период е пряка противоположност на естествената практика на дейността на компаниите в пазарен режим на функциониране на националните стопанства. Това разминаване прави безполезна социалистическата практиката от този период за разработката на теорията и методологията на проектирането на равнище компания. Всъщност ползата от този опит е в това, че дава отговор на въпроса как не бива да се прави проектиране и какво не е проектирането на бизнес дейността на компаниите.

Разработката на настоящия труд е фокусирана върху изследване на опита на водещите компании от развитите страни (от развития свят) – САЩ, Великобритания, Япония, Франция, южноазиатските дракони, скандинавските страни и преди всичко върху онова, което се е случвало и случва с компаниите от САЩ. И това е така, защото тези компании са били двигателят на промените в бизнеса. Те са задавали както посоката, така и темпото, динамиката на промените, защото промените в компаниите от САЩ са били често мотивирани от това, което става в японските, германските, в компаниите от азиатските дракони, от страха компаниите от САЩ да не загубят водещата си роля в света.

С други думи, в огледалото на съществените промени в живота на компаниите от САЩ се оглежда, оглеждало и отразява, отразявало се е ставалото в основните и водещи компании на останалия свят. А самият исторически преглед е ориентиран не към всяко отделно "дърво в гората", а към онова, което е характерно и най-съществено за гората.

IV.

Колкото богата и разностранна да е практиката в областта на проектирането на бизнес дейността в компаниите, многократно по-богат и разностранен е процесът на осмисляне и теоретическо осветляване и обяснение на този опит. И в областта на развитието на теорията на проектирането в компаниите водещи се оказват авторите от САЩ, Германия, Великобритания, Япония, Франция, южноазиатските дракони, скандинавските страни.

За представянето на всички имена, ангажирали се с осветляване на теорията на проектирането на бизнес дейността на компаниите, не би бил достатъчен и един том над 500 страници. Но (както при всяка научна област) авторите могат да бъдат и са класирани (въз основа на значимостта на техните научни постижения) в различни групи от една пирамидална структура. В областта на проектирането на бизнес дейността на компаниите авторите образуват различни групи. Най-малобройна се оказва групата с оригинални научни постижения в изследваната област, а най-многобройна – с авторите популяризатори.